

Koroonakarantiini viljastav mõju ooperikunstile?

Kuuldused Eesti teatri- ja kontserdielu surmast on osutunud liiga optimistlikeks: need kaks hingitsevad viiruse kiuste ning terviseameti armust sertifitseeritud klientide rõõmuks ikka edasi. Koroonakarantiinide kõrged lained on pillutanud esietenduste ja ettekannete kuupäevi mööda kalendrit nagu tsunami kalapaate: nii, et need paiknevad nüüd ootamatutes ja ebaloogilistes kohtades ning kohati tihedalt üksteise otsas. Iseäranis näib see hetkel kehtivat muusikateatri puhul. Neil nädalatel tulistavad Estonia, Vanemuine ja PromFest kolme peale esiettekannetena välja kolm ooperit ja ühe opereti.

Läinud nädalavahetusel tuli iga-aastaseks traditsiooniks kujunenud Vana Tallinna Gala raames rahvusooper Estonia egiidi all kahel õhtul (vastavalt Tallinnas ja Tartus) eksklusiivselt lavale Wolfgang Amadeus Mozarti opera seria «Idomeneo» (1781), mis pidi algselt publiku ette jõudma juba aasta alguses.

Vähemalt minu jaoks sisaldas antud ettevõtmine eneses juba ainuüksi vormitasandil kahte meeldivat üllatust. Kõigepealt seda, et ürituse programmi täitis tänavu – ja ühtlasi vastupidiselt oma nimele! – galakontserdi asemel täispikk ooper. Mis tähendab, et Vana Tallinna Gala ei parasiteerinud mitte ooperiaariate kullafondi glamuuril, nagu seda seni on teinud, vaid võttis selgelt suurema majandusliku riski hinnaga tänaväärusel moel kavasse hoopis väärtusliku, ent suhteliselt vähetuntud tervikteose.

Eestis on «Idomeneot» varem esitatud vaid korra, 15 aastat tagasi, kui Eesti Kontserdi korraldusel toimusid kontsertettekanded Tallinnas, Tartus ja Pärnus. Kui tollane ettekanne oli minu mäletamist mööda täispikk, siis tänavu oli Mozarti originaali umbes veerandi võrra lühendatud.

Teiseks pakkus põhjust rõõmustamiseks asjaolu, et üritus, mida reklaamiti kui kontsertlavastust, oli tegelikult nii vormilt kui ka kvaliteedilt täiemõõduline lavastus. Huvitav, kas selline «ületootmine» sai võimalikuks ainuüksi tänu sellele, et etendamiseks ettenähtud kuupäevad nihkusid kalendris edasi enam kui kuus kuud ning jätsid tegijatele aega sündmust

kultuur.postimee...

Teater Vanemuine
Rahvusooper Estonia
Estonia teater
Teater
Risto Joost

pikemalt ja põhjalikumalt ette valmistada? Kas see on esimene kord, kui saame kohaliku teatrielu kontekstis rääkida koroonakarantiini viljastavatest tingimustest?

Tulemus pakkus igatahes rõõmu: selle kauni muusika, ent suhteliselt staatiliste stseenidega muusikadraama, mille kirjutamise ajal oli Mozart kõigest 24-aastane, sai Veiko Tubina lavastuses endale dünaamilisema väljendusplaani. Minu andmetel oli see draamanäitleja koolitusega Tubinale esimene töö ooperilavastajana, varem on ta muusikateatris lavale seadnud Eesti ooperi ajaloo ainelise kontserdi «Vikerlastest sündinud ooper» ning Gustav Ernesaksa elust rääkiva lavastuse «Hakkame, mehed, minema!» (mõlemad 2019).

Juhan Tralla ja Estonia koor. FOTO: Siim Vahur

Siim Vahur

Tubina «Idomeneos» oli visuaalset mastaapi. See kontsertlavastus polnud mitte seeria muusika saateks esitatud visandlikke etüüde lavale istuma paigutatud orkestri ees ning kujunduseks kasutatud stereotüüpsete lillevanikute vahel, nagu see on kontsertlavastuste puhul tavaks, vaid kogu lavaruumi nii kõrguses kui ka laiuses julgelt kasutatav terviklavastus. Kunstnik Reili Evarti geomeetriselt puhas ja steriilne lavakujundus (tegevus toimunuks justkui igavikus) oli majesteetlik ja mõjus ning riimus päris hästi nii teose sõnalise kui ka muusikalise dramaturgiaga.

Dünaamikat lisas valguse tundlik vaheldumine, julge mäng intensiivsete toonidega (valguskunstnik Mehis Saaber). Naturalistlikku ja modernset mõõdet tõi paaris stseenis kogu lava tagaseina täitnud video merelainetest ning sellele lisatud hiiglaslik Neptunuse siluett. Kostüümide üle valitses täielik eklektika, mis ulatus Arbace (Mehis Tiits) silmapaistmatust ja täiesti karakterivabast ülikonnast kuni Idamante (Helen Lokuta) motorokkeri kostüümi ning Neptunuse ülempreestri (Reigo Tamm) hüperteatraalse soengu, meigi ja ürbini. Kohati tundus, nagu oleks iga solist oma garderoobi ise valida saanud, pidamata selleks pidama kooskõlastuslikku läbirääkimisi ühegi teise trupiliikmega.

Reigo Tamm FOTO: Siim Vahur

Siim Vahur

Tubina suurimaks, originaalseimaks, julgeimaks – ning ühtlasi küsitavaimaks – panuseks lavastuse kogutervikusse on jutustaja-konferansjee rolli lisamine. See võte, mis teeb «Idomeneo» puhul ooperist otsapidi justkui laulumängu (nagu seda on Mozarti loomebiograafias oma algsel kujul nt «Põgenemine serailist», «Teatridirektor» ning «Võlufloöt»), mulle isiklikult a priori vist pigem ei meeldiks, vedas end – nagu pean a posteriori tunnistama – Priit Volmeri teostuses laval ilusti välja ning lõi kui just mitte kunstilist, siis meelelahutuslikku lisaväärtust, tõi süžee lähemale, muutis selle selgemaks ja lihtsamini jälgitavaks.

Priit Volmer jutustaja-konferansjee ning Neptunuse rollis.

Siim Vahur

Volmeri etteastetes, mis toimusid keskeltläbi üle paari numbri ning kestsid keskeltläbi paar minutit, oli «Idomeneo» traagilisele tundetoonile kontrastselt vastanduvat operetlikku kerglust ning koomilisena väljamängitud metatasandit (nt neljanda seina lõhkumine semutseva pöördumisega dirigendi poole). Lisaks süžee kergelt iroonilisele refereerimisele lisas Volmer omalt poolt metateatraalsel moel õhkavaid kommentaare (nagu näiteks: «Nii palju traagikat ja armastust!») ning põimis oma sõnavõtu lõppudesse vemmalvärsilikke juhuriime.

Kogu ettevõtmine kompas õrnalt ja provokatiivselt maitsetuse mõttelist piiri, ent ei astunud sellest üle. Tubin oli sellega teinud lavastuse sisse väikese ja suhteliselt autonoomse minilavastuse, lisas tõsiuskselt esitatud opera seria'le sõõmu postmodernistlikku palaganivaimu. Suuremas plaanis said need kaks omavahel kokku üksnes neis stseenides, kus Volmer (enamasti sõnatult, ent konferansjee rollist täielikult välja tulemata) ka Neptunuse osa täitis.

Juhan Tralla FOTO: Siim Vahur

Siim Vahur

Juhan Tralla sooritus ooperi nimategelasena oli ootuspäraselt võimas. Esimese numbri ajal ehk isegi liialt. Tralla, kes esitas

sama partiid ka 15 aastat tagasi Eesti Kontserdi ettekannetel, laulis seekord (vähemalt minu külastatud Tartu etendusel) lavale tulles nagu viimast korda: täie jõu ja topeltkirega, kõike välja pannes, ennast säästmata. Justkui kogemata Mozarti ooperisse sattunud Wagneri tenor. Ei tea, kas just sellest tulenevalt, aga teises vaatuses näis Tralla kohati väsinud (rollijoonisega see sobis) ning oli hädas koloratuuridega (kohati kuni selleni, et võinuks need esitamata jätta).

Kui 15 aasta tagustel «Idomeneo» Eesti Kontserdi ettekannetel laulsid kõiki sopranipartiisid külalised piiri tagant, siis seekord oli kuulajate rõõmuks ja rahvusliku uhkuse tõstmiseks välja pandud trio, millest kaks kolmandikku vastab ideaalselt omaaegsetele lendlausetele «Eelista eestimaist!» ning «Eelista Eesti naist!».

Helen Lokuta FOTO: Siim Vahur

Siim Vahur

Idamantena tegi väga veenva partii metsosopran Helen Lokuta, kelle puhul toetas püksikandja tegelaskuju loomist ühtlasi tema imetusväärne kehamassiindeks. Oli see nüüd Tubina lavastusjoonise (või solistidele personaalset loomevabadust võimaldava kohatise alalavastuse?) tõttu, aga Lokuta rollijoonis kehtestas end paljuski läbi ekspressiivse kehakeele – kohati kuni selleni, et tema kehapöörded ja žestid omandasid (tahtmatult?) teatava koreograafilise mõõtme.

Ilia rollis laulnud Elena Bražnik oli minu jaoks täiesti tundmatu nimi. Kuid tema veetlev lavapresents, suurepärase vokaaltehnika ning kaunis häääl panid soovima uusi kohtumisi juba lähimas tulevikus. Interneti abiga sai selgeks, et tegu on Ukraina sopraniga, keda seob Eestiga varasem edukas osalemine 2015. aasta Klaudia Taevi nimelisel solistide konkursil.

Elena Bražnik FOTO: Siim Vahur

Siim Vahur

Kristel Pärtna kehtestas end episoodilistest etteastetest hoolimata võimsa Elektrana ning näis teise vaatuse lõpus esitatud numbriga korraks varastavat kogu teatriõhtu. Ma ei

mäletagi Pärnat varasemast dramaatilises karakterrollis, enamasti on ta ikka lüürilisi osasid esitanud. Vokaalselt vedas ta välja väga hästi, ent rolliloomes jäi dramaturgiline pealisülesanne täitmata. Pärtna kehastatud Elektra kannatas samade puudujääkide all, mis Georg Otsa legendaarne Jago: see oli negatiivsena mõeldud tegelaskuju (ikkagi armukolmnurga «liigne» liige!) kohta liiga sümpaatne ning kaotas seega ära dramaturgilise kontrasti, mille Mozart oli 240 aastat tagasi püüdnud muusikasse kirjutatud.

Kristel Pärtna FOTO: Siim Vahur

Siim Vahur

Kahes episoodilises tenorirollis astusid üles Mehis Tiits ja Reigo Tamm, kelle sooritus väärinuks pikemat «eetriaega». Kiituse on ära teeninud ka Estonia koor (koormeister Heli Jürgenson) ja orkester (dirigent [Risto Joost](#)).

Dünaamikat, ilu ja kontrasti lisasid lavastustervikusse tantsijad Laura Leškin, Liza Popova, Allar Valge, Kardo Kukk ja Märt Agu, kelle esitatud numbrid (koreograaf Mehis Saaber) töid ühtlasi ajastutruul moel suurooperlikku vaimu. [Estonia teatrisaali](#) suhteline kitsikus ning sellest tulenev sobimatus teatud tüüpi ja mastaabi tantsunumbriteks on teada, ent mind üllatas, et viiele tantsijale kippus kitsaks jääma ka [Vanemuise suure saali lava](#): vähemalt kahel korral lõppesid liigutused soovimatu kehakontaktiga ning tekitasid saalis oma koomilise efektiga soovimatut elevust (iseäranis episoodis, kus tantsija kooriliikmel jalaga noodivihiku kaaned käest löi). Et siis varsti uus ooperi- ja balletimaja (või vastav juurdeehitus) ka Tartusse?

Estonia tantsijad FOTO: Siim Vahur

Siim Vahur

Millist (vabamüürlikku?) sõnumit kandsid lavastuse kogutervikus paberist kroonid, paberlaevukesed tagalava ekraanil ja kavalehel ning paberlinnud finaalis, jäi minul selgeks mõistatamata. Mis on ainult hea, sest selline semiootiline kihelus mulle meeldib.

Wolfgang Amadeus Mozart

Ooper «Idomeneo»

Dirigent [Risto Joost](#)

Lavastaja Veiko Tubin

Kunstnik Reili Evert

Valguskunstnik Ritšard Bukin

Koreograaf Mehis Saaber

Osades Juhan Tralla, Helen Lokuta, Elena Bražnik, Kristel Pärtna, Mehis Tiits, Reigo Tamm ja Priit Volmer

[Rahvusooper Estonia](#) orkester ja koor

27. augustil Estonias ja 29. augustil [Vanemuises](#)

Elena Bražnik ja Helen Lokuta.

Siim Vahur